

УДК 338.64

Шеховцова В.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри інноваційного менеджменту
та управління бізнес-процесами
Криворізького економічного інституту
Криворізького національного університету

ЕКОЛОГІЧНИЙ РИЗИК ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ

ECOLOGICAL RISK AS INALIENABLE PART OF ENTERPRISE CULTURE AND ECONOMIC BEHAVIOR

АНОТАЦІЯ

У статті розкривається сутність поняття «екологічний ризик». Очевидна небезпека, наявність об'єктивної інформації про ризики викликають в людині природне бажання захистити себе, забезпечити внутрішній спокій. Використання екологічних ризиків у економічній політиці держави зумовлює потребу у вдосконаленні інформаційної, нормативної та, потім, економічно-ресурсної складової.

Ключові слова: екологічна безпека, екологічний ризик, шкода, навколишнє середовище.

АННОТАЦИЯ

В статье раскрывается сущность понятия «экологический риск». Очевидная опасность, наличие объективной информации о рисках вызывают в человеке естественное желание защитить себя, обеспечить внутреннее спокойствие. Использование экологических рисков в экономической политике государства предопределяет потребность в совершенствовании информационной, нормативной и, потом, экономически-ресурсной составляющей.

Ключевые слова: экологическая безопасность, экологический риск, вред, окружающая среда.

ANNOTATION

Essence of concept «Ecological risk» opens up in the article. Obvious danger, the presence of objective information about risks is caused in a man natural desire to defend oneself, provide an internal calmness. The use of ecological risks in economic politics of the state predetermines a requirement in perfection of informative, normative and, then, economically-resource constituent.

Keywords: ecological safety, ecological risk, harm, environment.

Постановка проблеми. У світовій історії існує багато прикладів, коли країна має конкретну проблему, яка стосується навколишнього середовища. Йдеться про суспільний екологічний нігілізм, за яким більшість членів суспільства не готові робити власний внесок у захист навколишнього середовища. Суспільство ризикує, бездумно використовуючи «природні дари».

Ще не створено умов, у яких наша державна екологічна політика могла б ефективно виконувати свою роль у підвищенні рівня і якості життя населення й забезпеченні соціальної безпеки держави, сприяти зростанню її економічної конкурентоспроможності.

Екологічна небезпека є складовою інституціональної основи сучасної екологічної політики. І для суспільного сприйняття єдиним варіантом, що об'єднує різноспрямовані інтереси

членів суспільства, є відчуття небезпеки, яке кількісно вимірюється та співвідноситься з економікою через систему ризиків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існує велика кількість досліджень, присвячених екологічним проблемам у сучасній Україні та пошукам шляхів їх вирішення. Серед них слід відзначити праці вітчизняних вчених: О. Веклич, В. Геєця, А. Гриценка, М. Джигірея, М. Дробноход, М. Довбенко, І. Жаркової, П. Мазурка, Б. Одягайла, П. Скрипчука; російських науковців: Л. Абалкіна, С. Бобильова, В. Данилова-Данильяна, В. Іноземцева, Л. Нікітіна, а також наукових діячів із зарубіжних країн: Е. Вайцзекера, Е. Ловінс, П. Ловінс, Р. Медоуз. Теоретична база дослідження основана на працях економістів класичної, неокласичної та інституціональної шкіл: Т. Веблена, Ф. Еджоурта, А. Маршала, Д. Коммонса, Р. Коуза, Д. Норта, А. Пігу, А. Сміта.

Еколого-економічна тематика є головною в ряді наукових праць, але чимало проблем, що стосуються екологічної безпеки на Україні, недостатньо висвітлено в науковій літературі. Крім цього питання екологічного ризику в нашому суспільстві має скоріше «економічний відтінок». Але економічний характер екологічного впливу дуже важко оцінити об'єктивно. Можливості природи щодо самовідновлення не безмежні. Тому тільки економічними методами проблему вирішити неможливо (коли існує система моніторингу та штрафів).

Поєднання екології та економіки знайшло широке розповсюдження в наукових працях сучасних вчених. Так, Віленчук О. формулює поняття єдиного еколого-економічного простору України як системи управлінських завдань у сфері управління національним господарством:

- виробничого характеру (зростання обсягів промислового виробництва та переорієнтація з кількісних на якісні показники, в тому числі інтеграцію до поняття «якість» показників гармонійних відносин з навколишнім середовищем;

- техніко-економічного характеру (використання альтернативних та відновлюваних джерел енергії);

- соціального характеру (формування ідеології дорожньої робочої сили та підвищення соціальних стандартів);

- екологічного характеру (посилення відповідальності за нераціональне використання та забруднення навколишнього середовища та створення активної екологічної інфраструктури);

- гуманітарні (формування екологічної культури та виховання людини, яка живе в гармонії із природою, не відмовляючись від благ цивілізації) [1, с. 85].

Суттєвою рисою сучасних досліджень є те, що вчені намагаються гармонійно поєднувати економічні, екологічні та гуманітарні фактори в єдину систему і тільки в такий спосіб вважається можливим вирішення глобальних проблем, що стосуються екологічних ризиків.

Треба розуміти, що в межах одного регіону або міста екологічні проблеми вирішуються лише частково, успіх можливий лише у великих масштабах.

Дослідження, які здійснювали Х.Д. Медоуз, Д.Л. Медуз, Й. Рондерз призвели до таких висновків:

- якщо процеси індустріалізації, зростання чисельності населення, забруднення навколишнього середовища, використання природних ресурсів будуть тривати в такому ж темпі, як наприкінці ХХ ст., планета втратить свій потенціал репродукції та відновлення зростання приблизно в останній чверті ХХІ ст., що призведе до різкого падіння чисельності населення та катастрофічного скорочення промислового виробництва (причому не важливо, яким чином це відбудеться);

- існує можливість протидії такому сценарію у вигляді реалізації глобальної політики еколого-економічної стабільності, що має виглядати як рівновага між головними матеріальними потребами кожної людини та можливістю реалізації спроможностей людини;

- при цьому виникає потреба у сценарії нульового зростання, тобто утримання від економічного зростання та споживання, що вступає у суперечність із природою людини [7, с. 410].

За визначенням вчених, ризики вже визначені, але і на цей час не достатньо прораховані. І саме це викликає тривогу.

В свою чергу С. Первушин вважає, що первинними засадами, які повинні викликати побоювання є недостатність капіталу та недосконалість технологій [4, с. 37]. Це безперечно пов'язано з недостатністю продовольчого, енергетичного та сировинного забезпечення суспільства.

Таким чином, виявляються декілька думок, в яких більшість вчених мають одноголосну позицію, що полягає у такому.

Перше: відносини природи і людини потребують радикальних змін, які матимуть не тільки економічний, а й психологічний характер.

Друге: з початку періоду свідомого ставлення світової політичної та економічної еліти до без-

перспективності розвитку людства існуючим шляхом мало що змінилось. Причина неефективності полягає у відсутності єдиної позиції в світі та вжитті часткових заходів лише в окремих країнах. Окрім того, головною домінантою в розвитку світової економіки є максимізація прибутку, яка в цей час можлива лише у більшому доступі до природних ресурсів.

Третє і головне: тільки поєднання нових технологій виробництва та формування суспільно-психологічних настанов може дати швидкий ефект. В цьому випадку суспільство, група людей має отримати спільну мотивацію, визначити мету та бачити шлях її досягнення.

Мега статті полягає у визначенні можливих шляхів зниження екологічного

ризиків шляхом удосконалення механізму компенсації екологічної шкоди кожним членом суспільства, підприємством або громадянином.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під ризиком часто розуміють кількісну міру небезпеки. Екологічні ризики – поняття, що з'явилося в економічній думці наприкінці ХХ ст. – може вважатись основою для формування екологічної суспільної настанови.

Поняття «екологічний ризик» можна сформулювати як імовірність суттєвого негативного впливу для навколишнього середовища, який призведе до негативних змін природної системи, безпосередньо, кумулятивно або в поєднанні з іншими факторами [6, с. 31].

Існує велика кількість авторських визначень поняття екологічних ризиків. Сутність всіх їх зводиться до чотирьох основних елементів:

1. Ситуативність або залежність від обставин та інших факторів.

2. Негативний характер, тобто ризик реалізується тільки як негативне явище.

3. Часткова передбачуваність, тобто на 100% передбачені ризики втрачають свій зміст.

4. Порухення рівноваги системи (в якій вони існують), у екосистемах, це біологічна та антропологічна рівновага [4, с. 31].

Екологічні ризики класифікуються за своєю генезою на:

- ризики, що виникають в результаті можливих змін навколишнього середовища;

- ризики, що виникають в результаті невідзначеності обставин;

- ризики, що супроводжують підприємницьку діяльність в суспільстві та є її складовою частиною [5, с. 73].

Ризики першої групи можливо розрахувати з більшою точністю але критерії такого ризику завжди мають сенс, коли наслідки ризику зводяться до нуля. Це, наприклад, показники забруднення навколишнього середовища.

Ризики другої групи практично не піддаються розрахункам, оскільки вони породжуються відсутністю знань або недосконалістю технологій. В екології дуже складно оцінити рівень ризику, який стосується природи та рівень, що стосується людини, адже в деяких

випадках природа повертає людині те, що отримала від суспільства, а в деяких – відповідь може бути іншого порядку. І не завжди можна казати про адекватність або справедливість, адже за наслідки діяльності одних часто платять інші.

Ризики третьої групи породжуються сутністю поняття «підприємницька діяльність». Це ініціативна діяльність із відтворення товарів або послуг на власний ризик та за власний кошт, основна мета якої – отримання прибутку. Предметами ризику в цій категорії виступають кошти та прибуток.

Прибуток, рівень розвитку промисловості та науково-технічного прогресу є ключовими факторами ризику. Спочатку рівень науково-технічного прогресу викликає збільшення витрат, шкоди та викликає певний регрес. Потім відбувається зменшення прибутку, але незначне. Це означає, що рівень технологій, колективний досвід суспільства дають змогу свідомо та технологічно зменшити рівень екологічного ризику.

При реалізації екологічних ризиків та наявності системи регулювання екологічні ризики призводять до економічних втрат та падіння рівня прибутку. Система регулювання має еволюціонувати таким чином, щоб не зменшувати прибутки підприємця та збільшувати дохід держави, а мотивувати підприємця до модернізації виробництва, яке дасть змогу виробляти продукт з менш негативним ефектом.

Варто звернути увагу на показники, що визначають відшкодування на природоохоронну діяльність та результати фінансової діяльності підприємства-забруднювача (наприклад ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»). Так, доходи підприємства за 2014 рік склали 36740,6 млн. грн., а операційні витрати – 26677,2 млн. грн. Взагалі, ця група показників свідчить вказує на те, що підприємство є великим донором бюджету.

Крім цього, згідно звітним документам за 2014 р., витрати ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» на виконання природоохоронних заходів склали 718,4 млн. грн. (у 2013 р. – 325,6 млн. грн.). У 2014 р. інвестиції підприємства в екологію збільшилися більш ніж в 2 рази в порівнянні з витратами в 2013 р. у зв'язку з впровадженням масштабної інвестиційної програми в ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», що передбачає природоохоронні проекти.

В 2014 р. фактичні викиди шкідливих речовин в атмосферу ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» не перевищили дозволених державою. Основні екологічні показники впливу виробничої діяльності підприємства на навколишнє середовище знижено в порівнянні з 2013 р.:

- викиди забруднюючих речовин в атмосферу знижено на 3,4%;
- об'єм утворення відходів в навколишньому середовищі знижено на 6,4%.

По при все це, кількість шкідливих речовин, які виділяє «АрселорМіттал Кривий Ріг» точно

не відома. Причина цього полягає тому, що аналіз викидів відбувається вибірково. Загальний обсяг викидів можна розрахувати лише теоретично, використовуючи хіміко-математичні методи аналізу, на підставі відомостей при випуск продукції. Похибка такого аналізу може становити від 10% [5, с. 180]. Окрім того чинним законодавством передбачені досить високі гранично допустимі концентрації, які розраховуються уже в житлових зонах міста. Існує методика, яка співвідносить джерело шкідливих викидів із наявністю гранично допустимої концентрації на території житлової зони. Але вибірковість контролю дає змогу забруднювачам уникати прямої відповідальності за перевищення гранично допустимих концентрацій небезпечних речовин.

ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» викинуло за рік основних викидів майже 80 тис. т. На території м. Кривий Ріг дезактивується природним шляхом (вступає у інші хімічні реакції, осідає на поверхнях, розчиняється у воді, проходить через дихальну систему людей і тварин) близько 85% усіх викидів. У тому числі близько 10% утворюють більш небезпечні речовини, наприклад сірчану кислоту.

Підприємство спалює щороку близько 55 млн. м³ природного кисню, який використовується в доменному та мартенівському процесах.

Тепер спробуємо поєднати позитивні та негативні показники діяльності підприємства шляхом моделювання суб'єктивного сприйняття громадянином екологічного ризику. Було проведено опитування серед трьох цільових груп мешканців м. Кривий Ріг (на умовах анонімності, шляхом безпосереднього анкетування). Групи налічували по 50 осіб.

Перша група – робітники заводу, яких було опитано за межами території заводу (під час відпочинку в санаторії комбінату), співвідношення чоловіків та жінок 21/29.

Друга група – студенти запорізьких вузів (молодь 17–22 років), 26/24.

Третя група – громадяни старіші за 60 років, 19/31.

Друга та третя групи – це випадкові перехожі м. Кривий Ріг.

У результаті відповідей на запитання були отримані такі результати (табл.1). Оцінка здійснювалась за 5-бальною шкалою (0 – зовсім ні, 5 – повністю так).

При цьому важливо зазначити показники, які б відображали безпеку для кожного громадянина окремо. Тому важливо вести постійний моніторинг та оцінювати вплив на кожну людину. Як видно із результатів анкетування, члени суспільства оцінюють екологічні ризики з погляду впливу на них особисто. А існуючий принцип оцінювання ризиків, як і решти екологічного впливу, оцінюються за граничними концентраціями шкідливих для людини речовин. Тобто кумуляція викидів, шкода, яка

Таблиця 1

Результати соціологічного опитування щодо суспільної позиції стосовно екологічних ризиків

№ з/п	Запитання/група/відповідь	Результати відповідей за групами		
		I	II	III
1	Чи вважаєте Ви загрозою для себе діяльність металургійних підприємств міста?	4,02	4,84	4,44
2	Чи відчуваєте Ви дискомфорт для себе або близьких (погане самопочуття, хронічні хвороби), які можуть бути пов'язані з діяльністю металургійних підприємств?	4,97	4,88	3,42
3	Ви знаєте, які шкідливі речовини викидають у повітря та воду металургійні підприємства м. Кривий Ріг?	3,90	2,05	1,56
4	Ви знаєте, до яких наслідків можуть призвести аварії на металургійних підприємствах?	4,28	4,90	3,80
5	Чи комфортно Вам жити у сусідстві із металургійним комбінатом?	1,02	0	4,05
6	Чи вважаєте ви достатньою компенсацію (заробітну плату, пенсію, доплати тощо), яку Ви отримуєте від металургійного комбінату або держави за життя в сусідстві з екологічними ризиками?	2,5	0	0,8
7	Чи вважаєте Ви, що Ваше місто не може існувати без металургійних заводів?	4,3	2,0	4,8
8	Якщо б Ви мали можливість змінити місце мешкання на більш екологічно безпечне, Ви б зробили це?	4,9	4,9	2,86

може бути заповдіяна майбутнім поколінням, не враховується взагалі. При цьому люди не отримують компенсації, для якої не існує відповідного механізму.

У нашому прикладі існують науково (клінічно) доведені зв'язки стану здоров'я членів громади з діяльністю металургійних підприємств. Систематичне отримання через повітря складових, що входять до викидів металургійного виробництва, викликає зростання захворюваності в осіб, що мешкають у радіусі 15 км на такі захворювання: онкопатології внутрішніх органів та крові; інші хронічні захворювання дихальних шляхів; патології немовлят; хронічні алергії; загальна смертність [8, с. 99–100].

Середня вартість лікування, наприклад, патології одного немовляти на рік (від початку захворювання до його закінчення або витрати на рік, враховуються тільки витрати на ліки) складає, приблизно, 25 тис. грн.

Якщо емпірично розраховувати кількість осіб, що захворіли в результаті впливу металургійних заводів на мешканців одного району виявляється, що на лікування витрачаються десятки млн. грн. щороку. Ці кошти витрачаються за рахунок самих громадян, окремо розраховуватимуться витрати на утримання медичних закладів. Не враховуються платежі на адресу приватних медичних закладів та приватних лікарів.

Виявляється що, витрати громадян на часткову компенсацію впливу майже вдесятеро вищі, ніж прямі витрати підприємства, які воно несе в результаті екологічного забруднення. Екологічний ризик для громадян має значення конкретної шкоди, яка буде заповдіяна йому або члену його родини. Він не вимірюється грошима, в першу чергу небезпечна його реалізація в принципі.

Для підприємця екологічний ризик означає ймовірність втрати прибутку або появи зайвих витрат. Сучасні металургійні та хімічні підприємства України, що є найбільшим джерелом екологічних ризиків мають настільки складну систему технологій, що суспільна вимога зупинити екологічно небезпечний вплив рівнозначна повній зупинці виробництва.

Підприємства не мають необхідних обсягів інвестиційних коштів для екологічної модернізації. І на цей час не існує єдиної системи мотивацій підприємців до більш чистого виробництва.

Треба сказати, що екологічний ризик у будь-якому випадку пов'язаний із витратами. Якщо повернути дослідження у сферу підприємницьких ризиків, то екологічні ризики порівнюються з фінансовими, політичними та рештою. Якщо досліджувати гуманітарний бік ризиків, то з'ясується їх виключна пов'язаність з особистими інтересами всіх осіб, що знаходяться навколо джерела ризику [2, с. 190].

Розглядаючи поняття «ризик» необхідно звернути увагу і на поняття «шкода». Враховуючи різне розуміння та тлумачення понять «шкода» та «ризик» треба визначити, що ризик завжди спрямований у майбутнє. «Шкода» – поняття ситуативне та кількісне, тобто реалізація ризику та подолання його наслідків. Можна запропонувати формулу для кількісного вираження ризиків:

$$V_r = V_{(п)} + V_v, \quad (1)$$

де V_r – витрати на ризик;

$V_{(п)}$ – витрати на подолання або попередження;

V_v – втрачена вигода.

Витрати на ризик дорівнюють витратам на подолання ризику та втраченій вигоді, яка виникає як психологічна реакція на ризик.

Для більш коректного підходу в розрахунках треба використовувати комплексну формулу, яка враховуватиме, окрім вищезазначеного, також витрати на відновлення, що виникли з минулих поколінь; витрати на майбутнє, які прогнозовані на емпіричній підставі за умови розуміння технологій майбутнього та їх економічного змісту.

Співвідношення ризиків та шкоди виникає в результаті реалізації економічних ризиків. Розрізняють: економічну шкоду, гуманітарну шкоду та шкоду в майбутньому.

Економічна шкода виражається у прямих витратах підприємців, пов'язаних із реалізацією екологічного ризику, а саме: у штрафних та пенях, що сплачуються на користь держави, у компенсаціях, які виплачуються постраждалим.

Гуманітарна шкода виражається в тому, що причиною переважної більшості захворювань людини (причому йдеться про складні захворювання, які важко підлягають лікуванню), є саме техногенний фактор. Природа розбудовує власні механізми захисту від впливу людини, регулюючи таким чином і чисельність населення і напрями науково-технічного прогресу.

Шкода в майбутньому теж більшою мірою має інституціональний, а не суто економічний та прогностичний характер.

По-перше, з позиції сучасних знань про природу техногенного навантаження на території не завжди можливо правильно передбачити наслідки. Або прогнозування взагалі не відбувається, оскільки поставлена мета не передбачає альтернатив.

По-друге, протягом експлуатації об'єкту виникають непередбачені обставини різного роду, які можуть змінювати характер використання об'єкта, додавати інтенсивності або екстенсивності. Як правило, таке відбувається свідомо, з волі власника засобів виробництва. При цьому немає чіткої відповіді на запитання, хто саме шкодить природі більше: власник-державна або власник – приватна особа. Все залежить від специфіки підприємницької культури та економічних стимулів.

Третя група проблем полягає в тому, що природа є динамічною системою, і навіть у візуально сприятливій ситуації може виникнути випадковість, яка зведе нанівець зусилля та логічні схеми розробників проекту.

Екологічний ризик стає невід'ємною частиною підприємницької культури та економічної поведінки. Екологічними ризиками треба управляти, їх треба враховувати в економічному контексті.

Будь-яка економічна діяльність, підприємство пов'язано з певним впливом на навколишнє середовище, який виявляється у споживанні визначеної кількості ресурсів, які отримуються від природи та викидами шкідливих речовин або здійсненням процесів, які впливають на довкілля певним чином. Збіль-

шення обсягів виробництва збільшує споживання ресурсів та вплив, який справляється на навколишнє середовище зростає. При цьому зростають прибутки підприємства та потенційні можливості поліпшення навколишнього середовища, та головне – компенсації всього негативного впливу, який справляється на природу.

Навіть, якщо відбувається повна компенсація негативного впливу виробництва на громадян, компенсація впливу на природу у вигляді відновлення ресурсів не може бути реалізована в повному обсязі.

Тільки держава з її механізмами інституціонального впливу на економічні, природні процеси має найбільший потенціал для відновлення природних ресурсів.

Держава отримує рентний дохід від використання концесій на видобуток природних ресурсів. Ці кошти зараховуються до державного бюджету. Компенсацією частково відновлюваних ресурсів (деревини, риби) може бути висадження нових лісних масивів, зариблення водосховищ тощо.

Компенсація витрат доступних спільних ресурсів (води, повітря) здійснюється в обмеженому обсязі, оскільки їх кількість враховується теж частково. Виникає висновок, що походить з теорії Р. Коуза – компенсація за використання ресурсів або будь-яких змін якості ресурсів загального користування можлива лише у випадку визначеного права власності на ці ресурси, тобто компенсувати можливо щось, будь-кому, якщо це можливо порохувати [3, с. 11]. Виникає ключова роль держави, яка повинна свідомо, використовуючи всю потужність політики, забезпечувати відновлення природних ресурсів загального користування. У сучасній Україні не існує єдиного підходу до природоохоронних заходів, оскільки більша їх частина реалізується на рівні органів місцевого самоврядування.

Держава повинна повністю компенсувати всі втрати ресурсів загального користування, в першу чергу, повітря. Така система має існувати на рівні громад, оскільки вони найбільшою мірою потерпають від негативного впливу забруднювачів. Немає принципового значення, яким чином буде здійснюватись компенсація. Органи місцевого самоврядування та екологічні служби можуть отримувати необхідні ресурси від підприємств, створювати спеціальні фонди, в тому числі страхові. Необхідна повноцінна та постійно діюча система моніторингу, яка буде діяти не вибірково, а точно враховуючи увесь обсяг викидів та споживання ресурсів загального користування.

Майбутні покоління не вибачать нашу економію коштів на захист середовища їх життєдіяльності. Те, що зараз вважається дорогим та незручним, в майбутньому буде здаватись єдиним раціональним виходом.

Платником екологічних коштів має бути кожний, оскільки всі ми впливаємо на довкілля,

різною мірою користуючись природними ресурсами, благами цивілізації (на які витрачені природні ресурси та у відтворенні яких виникли шкідливі речовини), отримуючи прибуток від підприємницької діяльності, або ж власними побутовими потребами.

Існує певний механізм компенсації екологічної шкоди кожним членом суспільства, підприємством або громадянином. Дійсно, кожен є платником та різною мірою бере участь у компенсації екологічної шкоди. Але цей механізм діє лише в тому разі, коли держава виконує свою частину механізму компенсації, яка полягає в налагодженні:

- ефективної системи моніторингу, за якою жодний негативний вплив не може залишитись без компенсації у вигляді стягнення, страхового внеску або частини сплаченого податку;

- врівноваженої системи розподілу фінансових потоків, які мають екологічне призначення та виключного їх спрямування на екологічні потреби (в наш час це субвенції та цільові програми);

- спрямування науково-технічного прогресу та наукових розробок у екологічному напрямі, коли пріоритетом виробничої діяльності є не тільки отримання прибутку, а й повна екологічна безпека виробництва.

Умови формування сучасної економічної політики надають невеликий обсяг можливостей для наукового обґрунтування політичного рішення будь якої глобальної проблеми. Термін «політичне рішення» певної проблеми означає наявність волі вищого керівництва вирішити певну проблему та демонстрація непереможності таких намірів, що має бути безумовною властивістю екологічної політики.

Погляди державних діячів у сучасній Україні на реалізацію екологічної політики зводяться переважно до подолання наслідків проблем, що виникли (точніше їх частини), контролю безпосереднього впливу підприємців на навколишнє середовище, встановлення системи економічних важелів регулювання, що виражаються, в першу чергу, у розмірі санкцій та штрафів.

Помилковим та хибним є абстрактно-економічний підхід до подолання екологічних проблем. При цьому дуже складно визначити увесь шкідливий вплив окремого суб'єкта на навколишнє середовище. Ще складніше визначити адекватну суму компенсації.

Висновки. Існує необхідність у спрямуванні екологічної політики держави з метою локалізації та розподілу екологічних ризиків, які і є вимірювальним показником екологічної шкоди в сучасному суспільстві, яка визначає потребу у створенні інституціональної основи відповідного рівня.

Визначена та найбільша частина ризиків може бути покладена на підприємців, які отримують найбільшу вигоду від виробничої діяльності та, одночасно, завдають найбільшу шкоду довкіллю.

Визначена та менша частина ризиків має бути покладена на громадян, навіть на тих, хто не отримує вигоди від підприємницької діяльності третіх осіб, оскільки тільки в такий спосіб можливо сформувати відповідну підприємницьку культуру, яка надасть можливість реалізувати ефективну екологічну політику більш високого рівня та встановлювати нові цілі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Віленчук О. Гармонізація єдиного еколого-економічного простору України / О. Віленчук // Економіка України. – 2009. – № 3. – С. 85.
2. Капелюшников Р.И. Экономическая теория прав собственности (методология, основные понятия, круг проблем) [Электронный ресурс] / Р.И. Капелюшников // Библиотека RIN.RU. – Режим доступа: <http://lib.rin.ru/doc/i/6958p.html>.
3. Никитин А.Т. Экология. Охрана природы та экологическая безопасность [учебник] / А.Т. Микитин. – М.: Узд-во МНЭПУ, 2000. – 339 с.
4. Петруня Ю. Економічний розвиток в контексті інституціональних перетворень / Ю. Петруня, О. Івашов // Інституціональний вектор економічного розвитку: зб. наук. праць. – Мелітополь: Вид-во КПУ, 2008. – Вип. 1 (1). – С. 31–37.
5. Хімія та токсикологія промислових викидів: [навч. посіб.] / О.О. Мартиновський, П.Є. Голуб, І.А. Мазур. – Х.: ХФУ, 2005. – 290 с.
6. Шеховцова В.В. Сучасні класифікації витрат на промислових підприємствах / В.В. Шеховцова // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємство. – 2008. – № 2. – С. 101–104.
7. Meadows D.N., Meadows D.L., Randers J. Beyond the Limits: Global Collapse of Sustainable Future. – L.: Earthscan Publications, 504 p.
8. Zaporizhzhya Ecological Survey. Annual Report for Global Climate Changes 2009 [Internet resource]. – Access mode: <http://www.cia.gov/environmental34res/theme4uk/mostzap/20709php>.